

ДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Здійснено аналіз проблеми кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами. Установлено недоліки чинного законодавства про захист тварин від жорстокого поводження в Україні. Сформульовано висновки та пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінальної відповідальності щодо досліджуваних питань.

Ключові слова: тварини; жорстоке поводження, кримінальна відповідальність; гуманне ставлення; права тварин.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні тривають стрімкі перетворення, спрямовані на інтеграцію нашої держави до Європейського Союзу (далі – ЄС) на правах рівного партнера та її входження у світову демократичну спільноту. Адаптація та приведення у відповідність до міжнародних стандартів національного правового масиву інтенсифікує нормотворчу та правозастосовчу практику. Угода про асоціацію не лише виступає фундаментом для подальших взаємин між Україною та ЄС, але й слугує стратегічним орієнтиром для проведення системних соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС [1].

Звичайно, на сьогодні є багато позитивних зрушень, проте у світлі законодавчих новацій лишається актуальною проблема удосконалення кримінального законодавства, окремі положення якого не відповідають реаліям сьогодення. В контексті «оновлення» Кримінального кодексу України не можна лишити поза увагою питання удосконалення кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемні аспекти юридичної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами було розкрито у працях В. Александренка, Н. Бондаренко, Р. Вереси, М. Вербіцької, А. Данилевського, Д. Калмикова, І. Коробко, Д. Однорог, А. Савченка, В. Турської, О. Шуміло та багатьох інших.

Незважаючи на вагомий науковий доробок, проблеми, пов'язані з даним питанням, сьогодні більше турбують представників ветеринарної медицини, правозахисників, учасників громадських організацій і волонтерських рухів, ніж посадових осіб правоохоронних органів та суб'єктів законотворчої діяльності.

Мета дослідження полягає у розгляді проблеми кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами та спробі її вирішення.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день правову основу протидії жорстокому поводженню з тваринами складає значна кількість законодавчих та інших нормативно-правових актів, серед яких можна виокремити такі: Закон України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 року; Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 року; Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21 лютого 2006 року; Кодекс України про адміністративні правопорушення (стаття 89) та Кримінальний кодекс України (стаття 299). Серед міжнародних джерел можна назвати такі: Європейська конвенція про захист домашніх тварин, ратифікована Законом України № 578-VII від 18 вересня 2013 року; Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей, від 18 березня 1986 року; Всесвітня декларація прав тварин від 15 жовтня 1978 року.

Зауважимо, що конкретні питання, спрямовані на забезпечення реалізації положень окремих законодавчих актів з представленої проблематики, врегульовуються підзаконним нормативно-правовим масивом, включаючи як нормативні акти центральних органів виконавчої влади, так і органів місцевого самоврядування. Окремо слід вказати

Правила тримання собак, котів і хижих тварин у населених пунктах Української РСР від 17 червня 1980 року [2].

Центральною нормою, що передбачає кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, є стаття 299 Кримінального кодексу України «Жорстоке поводження з тваринами». Так, жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі безпритульними тваринами, що вчинене умисно та призвело до каліцтва чи загибелі тварини, а також нацькування тварин одна на одну чи інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій – караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років.

Ті самі дії, вчинені у присутності малолітнього чи неповнолітнього, – караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені з особливою жорстокістю або у присутності малолітнього чи неповнолітнього, або щодо двох і більше тварин, або повторно, або групою осіб, або вчинені активним способом, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років [3].

Як бачимо, законодавцем встановлено достатньо сувору відповідальність за жорстоке поводження з тваринами (до 8 років).

Відповідні зміни до чинного національного законодавства були закріплені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин» від 22 червня 2017 року [4]. Водночас ми переконані, що просте збільшення санкцій за вчинення даного злочину не є гарантією ефективності даної норми та не вирішує сутності проблеми.

У цьому аспекті цікавим є польський досвід, адже Сейм Республіки Польща ухвалив подібні до українських зміни до законодавства щодо посилення відповідальності за жорстоке поводження з тваринами в березні 2018 року. Так, поряд із максимальним строком до п'яти років у випадку особливої жорстокості, до позбавлення волі може бути додано штраф у розмірі від тисячі до ста тисяч злотих із цільовим перерахунком останнього на потреби, пов'язані з охороною тварин [5].

Д. Калмиков та А. Данилевський слушно зазначають, що за статтею 299 Кримінального кодексу кримінальна відповідальність настає за жорстоке поводження саме з «хребетними тваринами», тоді як згадані вище міжнародні документи не розрізняють тварин, яким може бути завдано шкоду за ознакою наявності або відсутності хребта [6, с. 520]. Ми підтримуємо позицію вчених та наголошуємо на тому, що Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21 лютого 2006 року у частині 1 статті 1 визначає, що тварини – біологічні об'єкти, що належать до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові [7]. Тобто даним Законом не визначено штучного поділу на хребетних і безхребетних тварин, тоді незрозумілим є відповідне «уточнення» у змісті зазначеної вище норми статті 299 Кримінального кодексу. На підтримку нашої позиції принагідно зазначимо, що головоногі мольоски (лат. – Cephalopoda) є найрозумнішими істотами серед безхребетних.

Доцільно акцентувати увагу на дослідженні Р. Вереші, який доходить висновку про те, що жорстокість до тварин породжує ще більш небезпечне явище – жорстокість до людей. Такий підхід принципово змінює уяву про суспільну безпеку такого діяння, що й обумовлює необхідність застосування й розвиток відповідних кримінально-правових норм [8, с. 55]. Дійсно, багато в чому відчуття безкарності та недостатня увага правоохоронних органів до проблеми жорстокого поводження з тваринами може сприяти «становленню» правопорушника у насильницького злочинця.

Цієї самої думки дотримується М. Вербіцька, яка наголошує, що глобальною проблемою у сфері притягнення до відповідальності є низька правосвідомість і падіння моральних засад у суспільстві, а також байдужість правоохоронних органів [9, с. 14].

Водночас низка запропонованих фахівцями новацій не вбачаються нами ефективними. Зокрема, спірним є висновок О. Шуміло в частині того, що основними завданнями спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, передбаченим статтею 299 Кримінального кодексу, є, серед іншого, розроблення кожною територіальною громадою Правил поводження з домашніми тваринами в населеному пункті, які відповідають чинному законодавству [10, с. 15]. Ми впевнені, що позитивний ефект може бути досягнуто лише уніфікованим підходом до розуміння і застосування Закону, а отже, вимагає прийняття

відповідний підзаконний нормативно-правовий акт, в якому би закріплювались єдині механізми протидії жорстокому поводженню з тваринами з урахуванням міжнародних норм та вітчизняного законодавства.

Висновок. Дослідивши проблему кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, пропонуємо таке:

1) розробити і прийняти Національний план дій щодо гармонізації вітчизняного законодавства відповідно до стандартів, прийнятих Радою Європи про захист тварин;

2) дослідити можливість визнання міжнародних документів про захист прав тварин, підписантом яких Україна на даний час не являється, або дію яких не ратифіковано (приміром, Європейської конвенції про захист тварин, призначених на забій, від 10.05.1979 року);

3) розширити дію статті 299 Кримінального кодексу на всі види тварин, без штучних обмежень, як і передбачено Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження»;

4) удосконалити механізми реагування поліції та інших уповноважених суб'єктів на факти жорстокого поводження з тваринами. Проводити правопросвітницькі заходи як серед правоохоронців, так і серед населення.

Ми переконані, що належна увага до проблеми жорстокого поводження з тваринами в сукупності із сталою державною політикою щодо її вирішення матимуть наслідком удосконалення кримінальної відповідальності за даний вид злочину та наблизять вітчизняне кримінальне законодавство і практику його реалізації до європейських демократичних стандартів.

Бібліографічні посилання

1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Офіційний Інтернет-сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/>.

2. Правила тримання собак, котів і хижих тварин у населених пунктах Української РСР від 17.06.1980 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001303-80>.

3. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин: Закон України від 22.06.2017 № 2120-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 34. Ст. 371.

5. Kary za znęcanie się nad zwierzętami – zmiany w 2018 r. Źródło: [prezydent.pl](https://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/przestepstwa/776551,Kary-za-znecanie-sie-nad-zwierzetami-zmiany-w-2018-r.html). URL: <https://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/przestepstwa/776551,Kary-za-znecanie-sie-nad-zwierzetami-zmiany-w-2018-r.html>.

6. Кримінальна та адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: монографія. / Д.О. Калмиков, А.О. Данилевський. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. 615 с.

7. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст. 230.

8. Вереша Р.В. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами (порівняльно-правовий аспект). *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11. № 1 (29). С. 53–61.

9. Вербіцька М.В. Юридична відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія юридичні науки. 2014. Вип. 1. Т. 3. С. 9–14.

10. Шуміло О.О. Кримінологічна характеристика та запобігання жорстокому поводженню з тваринами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Запоріжжя. 2016. 23 с.

Надійшла до редакції 01.11.2018

SUMMARY

Uvarova N.V. Problems of criminal liability for cruelty to animals. The author has considered matters of solving the problem of criminal liability for cruelty to animals. Investigated the legislation with regards to animals. In analyzing the criminal liability by article 299 of Criminal Code of Ukraine. Today, the legal framework to counter cruelty to animals in Ukraine include a significant number of laws and other by-law regulatory act, but they don't work efficiently. Investigated the possibility of recognizing international instruments on the protection of animal rights. The author has formulated conclusions and proposals aimed at of improving the criminal liability for cruelty to animals.

The emphasis is placed for the improve mechanisms for responding police and other authorized entities to the facts of cruelty to animals. Attention paid to the necessary for adaptation Ukrainian legislation in according to the Law of European Union with high standards of democratic and humanity. A positive effect can be achieved only by a unified approach to the understanding and application of the Law, and therefore requires the adoption of a relevant by-law regulatory act, which would establish unified mechanisms for combating cruelty to animals, taking into account international norms and domestic legislation.

Keywords: *animals; cruelty, criminal liability; humane attitude; animal rights.*